

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

B-dul Academiei, 3,
BUCUREȘTI

ABONAMENTUL ANUAL

În țară 10 lei
În străinătate 12 »

O călătorie pe «rotile» la frați înstrăinați

Frunzuleană pădureț
Oliolio, frate răzleț!
Că de când te-ai răzlețit,
Pe la noi n'ai mai venit,
Să vezi cât ești de jelit.
Cum te plânge maică-ta,
Cum te plâng surorile!
De cu zori ca florile!

Cântec poporan.

I.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dintre toate popoarele mici ale Europei poate nici unul nu întru-
nește mai multe ademeniri pentru cercetătorul cărturar ca poporul
român.

Nobil prin originea sa, în bună parte latină, mai mare între cei
mici, stăpân pe niște țări de Dumnezeu binecuvântate, înfășurat cu
brâul munților Carpați,—privește peste câmpiile mănoase Marea, ce-i
deschide orizonturi largi.

Altoiu al încuscririlor latine-dace-slave, poporul român n'ar fi numai
obiectul studiilor celor mai interesante antropologice, etnografice și
lingvistice, ci e merit să mai fie, cum a mai fost, mijlocitorul între
lumea latină și cea slavă-tracă-latină din peninsula balcanică.

Și aci nu ne gândim, că pământul românesc fusese mult timp adăpos-
tul și ocrotitorul năzuințelor culturale și politice ale Grecilor, Bulgar-
rilor, Arnăuților și Turcilor; nici că României i-a plăcut să facă pe
sora mai mare și mai cu vază dând ospitalitate împăciuitoare, precum
a fost la încheerea păcii între Serbia și Bulgaria la 1886: ci la în-
râurința de veacuri, ce a avut'o poporul nostru — cheltuindu-și o
parte din cultivabilitatea sa înăscută și din cultura sa câștigată; roma-
nizând pe Slavii dacici și jertfindu-și existența sa națională; civili-
zând pe Traco-slavii balcanici; după cum se învederează aceasta din
chipul și portul unor frânturi sârbe și bulgare, precum și din înte-

meierea vieții orășenești de către Aromânii ce s'au strâns printre aceștia ¹⁾).

În măsură cu menirea însemnată a Românilor este și întinderea teritoriului, ce'l ocupă, căci acesta în limitele sale etnografice întrece cu mult pe cel al Ungurilor și Polonilor, și pe a tuturor popoarelor mici, afară de Scandinavia.

Acest teritoriu etnic, ce are aproape forma unui cerc țărnut pe $\frac{2}{3}$ de râuri, ar fi destul de compact, de n'ar avea în inima sa două enclave puternice de Secui și Sași, fie pentru a stânjeni poporului român mersul cultural, fie pentru a'l sili, să se încoarde mai puternic, spre a trimete către periferia trupului național valuri de energie potențată.

Dar dacă temeiul populațiunii românești este compact și rotund, eșind din acel cerc etnic tot mai dai până în mari depărtări de mădulari ai poporului nostru. În această privință Românii dintre popoarele mici iarăși sunt întrecuți numai de Greci și Evrei.

Fi-va fost în timpurile străvechi întunecate ale istoriei medievale energia rasei, ce a mănât așchiile din tulpina neamului să se trunchieze deapaurarea, ducând apoi o viață neticnită în mijlocul unor seminții neîngăduitoare; fi-vor fost cumpene istorice, ce au înbrăncit unele frânturi de populațiune românească spre apus, miază-zi și miază-noapte: adevărul e, că departe, peste mări și țări se mai cuvântă dulcea limbă romanică cu o îndărătnicie demnă de admirat.

Și de mulțișor unii cărturari români au cutreerat așezămintele acestor frați răzleți și ni i-a apropiat cunoștinței și inimelor noastre prin descrierile călătoriilor făcute pe la ei. Un *Ioan Măiorescu* ne-a înavuțit literatura cu un prea interesant «Itinerar în Istria» și un dicționar istro-român. D-l *T. Burada*, din Iași n'a vizitat numai colonii răzlețe, ca cele de peste Nistru până la satul Voloska de pe Nipru, lângă Ekaterinoslav, ci și populațiunile, odinioară românești și trecute astăzi etnograficește sub altă naționalitate, ca cele ale *Valachilor* din Moravia sau cele ale «Pisticoșilor» de pe coaste Anatoliei.

Cu toate acestea, tot mai licăresc din când în când știri despre alte sălașuri românești, necunoscute până acuma. Astfel, afară de puținii literați, toată lumea, care vizitase pe timpul expozițiunii jubilar pavilionul Românilor din afară de regat, zări cu mirare și un compartiment privitor la Români din *Bosnia*.

D. T. Filipescu, Român Bănețean și chimist în serviciul vamal din

¹⁾ Dr *Cojic*, *Naselja srpskich zemlja*, apud *Filipescu*, *Coloniile române din Bosnia*, București 1906, p. 100 și aiurea.

Sarajevo, călătorind de pe la anul 1901 prin Bosnia și Herțegovina, a descoperit mai întâi la Cipulic, lângă Bugoino, apoi și în alte sate, rămășițe de populațiune românească. Rezultatele cercetărilor sale le publică mai întâi în limba sârbo-croată ¹⁾.

Existența Românilor în Bosnia a vestit-o însă publicului românesc d-l Isidor *Ieșan*, un alt funcționar al guvernului austriac, Bucovinean de fel, printr'o comunicare făcută «Academiei Române» la 19 Noembrie 1904 și publicată în analele ei ²⁾.

În urmă se găsi îndemnat și d. I. Filipescu, a tipări în 1906 o lucrare amănunțită despre «Coloniile române din Bosnia», ³⁾ însoțită de hărți etnografice și de probe din limba «Karavlahilor» din Bosnia.

Interesul, ce am purtat pururea Românilor răzleți, m'a îndemnat a compila în anul 1886 o mică lucrare despre «Românii din Serbia» ce am cetit-o la una din ședințele societății academice «România jună» din Viena. Importanța, ce se dădea în operele consultate, precum: *Kanitz*, *Serbien*, *Milicevic*, *Kniazevina Srbijo*, în descrierile lui *Ani Bonée*, *Lejean* și ale altora — Românilor din Serbia, s'a împărechiat în cursul timpului cu resemnațiunea, că aceștia au rămas fără cuvânt cei mai uitați frați din străini, lăsați pradă unui șovinism național poate mai exclusivist ca aiurea. Cu amărăciune mă gândesc la timpul, când agitațiunea nesăbuită a unor agitatori internaționali pe tema unor reglemente școlare neluate în samă de școlile bulgărești din Dobrogea, sau pe cea a romanizării a câtorva mii de Bulgari tot de acolo — tulburaseră într'atâta raporturile de prietenie cu vecinii noștri, în cât mai, mai era să ne perdem sărita: pe când cele trei sute mii de Români din Serbia nu au nici până astăzi o singură școală românească, nici s'a găsit pân'acuma cineva să pledeze măcar pentru o singură biserică din Kraina, în care cuvântul dumnezeesc și cântarea liturgică să răsune ca acum vre-o cinzeci de ani și în limba română. Că școli de fete sătești se găsesc în Serbia numai în părțile românești, cum am aflat de la un Morav, ce se îndeletnicește cu vînderea de biblii ale societății biblice — pare asemenea lucru de necrezut. Dorința mea deci, de a cunoaște Serbia, era foarte legitimă.

Astă vară, în fine, putui în parte realiza vechea'mi dorință: Pusei deci în gând, de a întreprinde într'acolo o călătorie pe bicicletă. Așa dară plecai la 1 August de la Călimănești cu hotărânea, de a trece în Ardeal, luând dela Sibiu calea Banatului, peste Hațeg; a răzbate

¹⁾ *T. Filipescu*, Kalajdzije u Cipulicima, în «Glasnik», Sarajevo 1902, XIV, 2, p. 297 sq.

²⁾ Tomul XXVII, seria II. p. 41—44.

³⁾ op. cit.

apoi prin Serbia în Bosnia și a trece apoi în Dalmația, vizitând un «fratello» italian la Spalato, cu care făcusem politică panlatină la Viena; iar la întoarcere, de a mă abate prin satele «țerenilor» și «frătușilor» din Serbia.

Crezând, că această călătorie ar putea să intereseze publicul românesc, din felurite puncte de vedere, am primit bucuros invitațiunea stimatului meu amic d. Aurel Popovici de a o tipări în «Sămănătorul.»

După ce mă trenasem în timpul din urmă prin felurite excursiuni pe jos și pe bicicletă sau — erte'mi falanga neologiştilor păcatul, de a încerca să înlocuiesc acest neologism cu un provincialism românesc joarte potrivit, fiindcă indică și el un sistem de două roate — pe «rotile» plecai în ziua de 1 August 1908 la 4 dimineața, de la Hotelul Jantea din Calimanești, pe o vreme cam posomorită. Călătoria până la Căineni, pe la «cheile» Coziei, pe la «Cârligele» Oltului și prin minunățiile, ce se desfășoară până la Brezoiu și de aci înainte — fu o sărbătoare îmbătătoare de plăceri, pentru întregul organism simțitor și cugetător. Un potop de impresiuni te făceau să plutești în plin avânt cu natura înconjurătoare, care, în starea de afect, în care te năpădeau, se transformau lesne în energia motrice atât de prielnică «rotilelor». Prima amărăciune și primul duș nu întârziară însă a se ivi, dând acestor dispozițiuni snfletești umbra varietății.

După ce ajunsesei în trei oare la Căineni și mă restaurasem, cum putui, în restaurantul «Farmacopeic» de la gară, pornii spre frontieră în contemplațiuni istorice-naționale. De odată, tocmai când, visând — mergând, mă dedei în vorbă cu «tata» Traian, unde ar fi mai bine să așezăm capitala Daciei, fui scuturat din aiurări de un puternic «*Joregeld Kivanok*» al unor excursioniști unguri ce mă lămuri, că sunt aproape de graniță.

Ori de câte ori părăsesc pământul Țării, mi se strânge inima de un fior nepătruns, ce este potrivit numai cu plăcerea reîntoarcerii între ai mei. De astă dată, presimțirea neplăcută era din nefericire justificată. La vama ungurească am întâmpinat adică mizeria: de a trebui să depun o cauțiune de 60 coroane pentru mașină și suplimentul ei; de a schimba bunii mei bani românești după cursul «forțat» al unei jupănese săsoaice ce ținea cărciuma la Râu-Vadului.

După ce am pierdut vre-o două ore cu formalitățile acestea, plecai cu un «Doamne-ajută!» înainte. Când colo, la «Turnul spart» — o ruină din timpuri străvechi — mi se sparse și mie camera gumei, și cu toate încordările mele, abia ajunsei până în seară, mai mult pe jos de cât bucuros, la Boița, făcând în prima $\frac{1}{2}$ zi 68 kilometri. A doua zi mai făcui pe biciclistul pedesru, trecând culmea pe lângă ruina «Lands-

krone» și coborând în satul săsesc Tălmăciu, luai trenul și ajunsei la Sibiu. După o ședere de o zi, în timpul căreia îmi dresesi mașina, plecai *Duminea la 3 August* peste Săliște, Apold și Mercurea la Sebeș, făcând vre-o 60 kilometri. Calea până aci foarte bună, ici colea deluroasă și plăcută. Mai ales interesant e scoborișul spre Apoldul mare peste o serpentină de toată frumusețea, nu numai lungă (vre-o opt kilometri), dar și așternută pe o întindere largă. În cale mă apucă o ploaie torențială, pe care în înfălbănțea, cu care «cuceream» în fugă Ardealul, o binecuvântai mai întâiu; după ce însă văzui, că se întunecă din ce în ce, că nouri se îngrămădeau mereu asupra capului meu, că ploaia tindea a se preface în bae pentru mine și în potop pentru lume, că tunetele se înteteau avan, iar fulgerele nu mai conteneau și îmi dădeau rotogoale tot mai concentrice, și în cele din urmă și o grindină năstrușnică începu să mă piseze de-a «răul»: îmi abătui cu simț de mântuire căruțul meu de oțel spre o cârciumă din drumul mare, unde găsii adăpost temporar și bere înveselitoare la un cârciumar român, cara era înconjurat de o droaie de copilandri dolofani.

După ce stătui ploaia, plecai și ajunsei prin noroi la șapte ore seara la orașelul Sebeș, pe Mureș, făcând de la Sibiu vre-o 70 de kilometri.

Luni în 4 August plecai de aci, după repararea ciclometrului și înlocuirea a vre-o opt spițe frânte, la 9¹/₂ ore dimineața, luptând amarnic mai toată ziua cu un vânt tăricel, ce'mi suflă în față. La ora două ajunsei la Orăștia, unde poposii două ore. Seara la șapte ajunsei *Unedoara* (65 chil.), unde niște lăutari ungurești, ca vai de ei, cântau în piață, preaslăvind ajunul onomasticeii «drăguțului de împărat». Pentru acelaș cuvânt trebuieam să îndur și iluminăția ferestrelor odăii mele dela «Központi Szálloda».

A doua zi, *5 August*, vizitai marea cetățuie de arhitectură gotică pe care o restaurează guvernul unguresc, și care îți amintește la fiecare pas prin graiul heraldic splendoarea familiei românești a Corvinilor, de a căror faimă se îngrașă istoria Ungariei.

De aci peste culmi interesante la Hațeg (prânzul); apoi până la Grădiște pe o vale largă, pe un drum de vai Doamne!, cu vântul în față și tot urcând; apoi tot mereu urcând până la pasul «Porțile de fer», scoborînd apoi la *Zavoiu* în Banat, unde ajunsei la opt ore, pe întunecate (84 chil.).

Ardealul dealmîntrelea, găsiu-l-am ca totdeauna frumos și pestriț; nu mănos ca altă dată, ci secetos și tânguind, și pururea sperând într'o soartă mai bună.

Trecând prin târgulețele săsești vedeam cu mândrie și cu uimire,

cum firmele românești se înălțau cu semeție și cu vigoare printre cele săsești, ca în Mercurea; cum falnicele clădiri ale băncilor românești, precum a «Hotelului Central», a societății «Ardeleana» din Orăștia, sau a «Hățeganei» din Hațeg întreceau pe celelalte.

Spintecând apoi pe rotile amurgul, mă desbăteam, privind cu nesățturistică piscurile celor munți cărunți, ce salutau din zori fumurii.

Urcând culmea și cetățuia lui Ioan Corvin dela Huniedoara sau trecând printre ruinele dela Grădiștea, amintirile istorice înnecau impresiile pitorești, etnografice sau culturale contopindu-le într'o notă melancolică, ce te stăpâneau dureros de dăinuitor. După Sarmisage-tuza de odinioară, când văile se îngustează, spre a deschide calea spre «Porțile de fer» ale Ardealului, un monument original în forma unui buzdugan uriaș, așezat pe o colină, arată par-că amenințător locul unde «Iancu Sibinian» al baladelor sârbești a frânt în luptă la 6 Sept. 1443 pe Selhabeddin Beglebeg. Pe valea aceea se durează acuma o cale ferată menită a fi gata până la toamnă, spre a ferecă și mai și Ardealul și Banatul de Țara ungurească.

Pe unde poposeam și mă dădeam în vorbă cu vreun Român, numai vaetele și plângerile unor oameni amărâți de-apururi. Cu uimire ascultam, cum un biet cârciumar, ce-și avea cășcioara la vreo șeșe kilometri depărtare de Sebeș, spuneă că e nevot să-și trimeată copilașii în depărtări, ca nu cumva duhul cel rău să le fure sufletul și să-și vadă odraslele înstrăinate de limba și legea stămoșescă.

Câtă deosebire înduioșătoare și înălțătoare între aceste duloase tânguirii ale poporului însetat de românism și între declarațiunile calculate ale atâtor politicieni vânzători de țară și conștiințe!

Și câte bogății sufletești nu culege călătorul prin meleagurile fraților îustrăinați!

Și așa și eu:

Tot mergeam, mai poposeam,
Cale luagă străbăteam,
Pe șosele albicioase,
Peste mături săcetoase,
Ce s'aștern mereu în zare
Până'n fund în depărtare,
Pogorînd vâlcelele
Sau furînd colnicele
Ziua 'ntregă, zi cu soare,
Până'n seara pe răcoare
Tot prin plaiuri românești,
Tot prin sate răzășești,
Tot prin cuiburi vitejești.

Și-am tot mers neîncetat
 Din Ardeal până'n Banat,
 Când pe malul Streiului,
 Când pe al Timișului,
 Când privind urma traiană
 De de coasta bănățeană,
 Prin câmpii cu râuri line,
 Sau prin văi de jale pline.
 Râurile sorbi-le-aș
 Vaetele strânge-le-aș.

Ferice de acela, care pentru vre-o lună de zile poate să arunce grijile după spate și să călătorească, fie pe jos, fie pe rotile, în automobil, corabie sau cu calea ferată spre acele regiuni, fermecătoare prin pozițiunile pitorești, prin reminiscentele istorice sau etnografice și unde se frământă în doruri și dureri de veacuri nația noastră mult inteligentă, iscusită și prea îndelung răbdătoare.

(Va urma).

I. GHERGHEL.

RUINELE SUFLETULUI

— DUPĂ FRANÇOIS COPPÉE —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Eri sufletu-mi fusese ca un antic palat
 Clădit întreg din marmuri și din grănituri rare
 Dar patimile 'n valuri, ca hoardele barbare
 Cu torțe și topoare în mâini l'au invadat.*

*Pustiu atunci rămase palatul ruinat:
 Stingher locaș de buhne, răzor de flori avare.
 Pe jos zăceau sfarmate porfire și carare,
 Iar mărăcinii drumul de tot l'au astupat.*

*Timp lung privit-am singur, dezastru 'n fața mea.
 Amiaze fără soare, nopți fără nici o stea,
 Treceau, și zile pline de groază am trăit,*

*Dar tu răsari, în fine, frumoasă în lumină,
 Și ca s'ascundem tainic, noi, dragostea senină,
 Din vechile ruine căsuța am clădit.*

MIRCEA RĂDULESCU.

Monumentele de artă din Messina

Intr'un articol apărut în «Secolul» (10 Ianuar) sub inițialele *N. P.* un studios cercetător de lucruri italiene, descrie cu multă pricepere comorile de artă «perdute sub ruinele Messinei nimicite».

Din nenorocire însă, lista capo-d'operilor distruse nu-i deplină:

Messina, fără a fi un cuib de artă, fără a se putea compara cu Palermo prin bogăția de monumente și lucrări artistice, putea totuși să se fălească cu multe opere însemnate, așa încât își atrăgea asupra-i, luarea aminte a oricărei persoane, fie ea și mai puțin cultă. Ar fi deajuns să amintim Domul, mai cu seamă în părțile sale mai vechi, cu poarta sa de mijloc chindisită în marmură, cu cristelnița sa elegantă, cu altare neîntrecute prin bogăția podoabelor și cu sarcofagii, în cari se admiră meșteșugul sau inspirația lui Antonello Gagini; ar fi deajuns Muzeul, care de curând primise o nouă orânduire și noi sporiri și în care triumfa polipticul minunat a lui Antonello messineanul. Unde mai pui bisericuța Sfântului Grigore — o adevărată poemă de marmoră — cu fațada sa sglobie și armonică, cu clopotul său deosebit, a cărui turlă în melc ne amintește turnul Bursei dela Copenhaga? Dar bisericuța Sf. *Maria della Scala* cu frumoasa fațadă «trecentescă»¹⁾ și cu admirabilul «tondo» a lui Luca della Robbia? Dar bisericuța *Bunei Vestiri a Catalanilor*, atât de interesantă prin împletitura celor mai răzlețe elemente arhitectonice: arabe, bizantine, normane, lombarde?

Căci caracteristica monumentelor din Messina nu constă în măreția «catedralelor și a cupolelor... la înălțimea marilor centre ale artei Renașterii: Florența și Roma» — cum scrie d. *N. P.* în mai sus pomenitu-i articol; ea era alcătuită de originalitatea arhitecturii, de acea țesătură a atâtor stiluri din resfrângeri și amintiri ale diferitelor civilizații ce s'au perindat în Insula minunată arsă de soare și foc.

Cea mai scumpă podoabă a Messinei era însă polipticul Bunei Vestiri al lui Antonello, păstrat în Muzeul civic, care se află alături de bisericuța Sf. Grigore.

Antonello fu cel mai vrednic fiu al Messinei în artă și unul din cei mai glorioși ai Italiei. Figura sa artistică, scoasă astăzi aproape cu totul din împărăția legendelor și a închipuirilor, mulțumită mai cu seamă cercetărilor lui La-Corte-Cailler și ale lui Di Marzo, ni se înfățișează ca aceia poate cu cel mai mare relief, atât în ceea ce pri-

¹⁾ Trecentesco, quattrocentesco, etc.: adică din veacul al XIV, al XV, ș. a. m. d.

vește arta siciliană cât și arta venețiană, ba chiar întreaga pictură istorică a Renașterii. Căci el, însemnează veriga de aur, care unește arta Insulei cu aceea a Lagunelor; fericită unire, căreia surăd *promubae Gratiae* ale picturii olandeze și mai cu seamă ale geniului lui Van Eyck, a cărei înrăurire asupra artei lui Antonello este atât de vădită, încât, mult timp s'a crezut că pictorul Messinei a învățat în Flandra arta de a frământa vopseli. Giulio Natali, în lucrarea sa măiastră, *Istoria artei*²⁾, pune printre basme, istoria călătoriei messinezului în Țările de jos, putându-se prea bine ca el să învețe să zugrăvească la Neapole, unde erau mulți și prețuiți pictori flamanzi. Oricum ar fi, «noua tehnică învățată de Antonello deșteptă la Venezia ceea ce M. Lafenestre numește «instinctele coloristice ale rasei meridionale»; aduse în mijlocul Lagunelor o rază foarte strălucitoare de nouă lumină, îndrumă pictura lui Giambellino și a ucenicilor săi la desăvârșirea coloritului» (Natali); ba chiar creă și reinnoi pictura timpului său, dând naștere unei colonii de *clerici vagantes* ai artei, cari în tot timpul sec. XV, coboară și urcă Adriatica și Ionia, între «Lagune» și Strimtoarea Messinei, întocmai cum călătoriau concețtenii săi pentru a duce Republicei *Serenissime* mulțimea corăbiilor încărcate cu poame de aur și cu vinuri călduțe și mirositoare.

Puțini artiști fură, în ultimii ani, studiați și discutați atâta ca Antonello din Messina, mai cu seamă în legăturile lui cu școala venețiană și în înrăurirea pe care dânsul o desfășură asupra ei. Fiecare lucrare a lui are în ochii noștri nu numai un preț de frumusețe și de raritate, ci înfățișează înaintea istoriei artei și a civilizației un document a cărui însemnătate nu-i ușor de măsurat. Și operele care-i supraviețuiesc sunt din nefericire foarte rari: un *Cap de tânăr*, fala muzeului civic din Milan; un *Cap de bătrân*, din colecția Trivulzio din Milan; un *Cap de contotier* din «*Alte Pinakoteke*» din Berlin; o *Răstignire* din muzeul din Anvers; un *Christ à la colonne* din muzeul din Anvers, un *Ecce Homo* al colecțiilor Schlichter din Paris și încă alte câteva împrăștiate prin galeriile din Veneția, Bergamo, Neapole, Roma (Borghese), Pavia (Malaspina), Paris (Louvre). Din toate aceste pânze, Antonello apare ca un meșter desăvârșit al desenului, al perspectivei și al culoarei, un portretist foarte adânc, care smulge din sufletul subiectului său cele mai ascunse taine, destăinuindu-ne firea în viața privirii și a expresiei. Dar puțini știu de acea dulceță, de acea cucernică și reculeasă seninătate, de care-i

²⁾ «Storia dell'arte aduso delle scuole e delle persone colte». Torino.—Società tipografico-editrice nazionale. II-a Ediz.—1908.

tremură sufletul în acele opere cu subiect sfânt, cari au rămas în Sicilia: Buna-Vestire din Muzeul din Siracuză și mai presus de toate polipticul Bunei-Vestiri al Muzeului civic din Messina.

Chipul Fecioarei pe tron e ceea ce a eșit mai frumos, ca chip femeesc, din pensula unui italian din veacul XV; un cap grec învăluit într'o mantă gotică. Și obrajii Sf. Grigore ca și acei ai celui alt sfânt episcop sunt așa de însuflețiți de viață și de blândețe, și ingerul vestitor e atât de nobil în profilul plăpând și subțiat, atât de măreț în gest și mișcare, într'un cuvânt, atât de îndumnezeit, că-ți vine firește să te întrebi dacă acest pictor, născut departe de marile centre în cari se frământă și plămădiă arta italiană la începutul veacului XIV, nu face să fie socotit mai mult ca un înnoitor al vremurilor sale, un înaintemergător a celor mari cari abia după jumătate de veac luminară lumea cu strălucirea Renașterii italiene.

Subt care grămadă de dărămături va trebui să se caute d'aci înainte minunatul odor al acestui Van Dyck messinez?

Cine a vizitat în aceste zile Messina, adeverește că Sf. Grigore e cu desăvârșire dărimat. Îngrămădirile de sfărămături prin drumurile răpoase care te duc la el, îi fac apropierea cu neputință; dar după cât se spune, focul n'ar fi răzbătut pân'acolo sus. Ceea ce ne-ar face să nădăjduim că nu-i cu neputință ca să se regăsească pânzele scumpe care împodobiau biserica, printre dărămături, care, făcând un fel de pat, ar fi apărât intrucât-va zugrăvelele de ploae și de umezeală. (Cât de departe mi se pare, în clipa în care scriu, desfătarea de care mă simțeam răpit, întâia oară când m'am urcat într'o dimineață senină de Octombrie la acel sfânt cuib de marmură! Eșind din biserică, am rămas mult timp să mai privesc, de pe marea terasă care i se 'ntinde înaintea, orașul așternut la picioarele mele, strâmtoarea, coastele stâncoase ale Calabriei, stăpânite de uriașul Aspromonte, nume sfințit de eroismul lui Garibaldi. Orașul părea îmbătat de lumină, și strâmtoarea părea o întinsă cupă în care argintul topit al apei părea că scânteiază de nenumărate nestimate, aruncate din înălțime de o mână nevăzută! ¹⁾)

Cetitorii știu din foile zilnice, care a fost soarta celorlalte monumente din Messina. Dărimat, afară de mosaicurile «absidei», Domul cu cele din urmă rămășițe ale clădirii originare a lui Ruggero, perdute aproape cu desăvârșire mansoleul lui Guidotto de Tabiati în care Goro di Gregorio din Siena întrecu prin grație și gingășie pe concetățeanul său Tino di Camaino, ca și caracteristicul mormânt

1) «Fanfulla della Domenica» XXX, 2.

«quattrocentesco» al lui Antonio di Liguamine și altul «cinquecentesco» al lui Pietro Bellorado! Perdut amorul care încă îmi zâmbește, în timp ce scriu, în ochii închipuirii, cu armonia desăvârșită a formelor sale sprintene și cu frăgezimea motivelor sale florentine; îmbucătățit «portalul» măreț, însuflețit în sfredelirile «imbotului» cu figuri gingașe și scene vioaie, cu bogata-i viță de vie, de care se agață un stol de copilași sburdalnici, pe când sus în înălțime, din arcada gotică, priveau sfios șase neveste drăgălașe pe subt năframele lor dalbe... Perdută și fereastra arabo-normană din aripa stângă, — din întregul templu messinez nu rămâne decât o aproape neînsemnată poartă lăturalnică!

Și puțin ne rămâne și din Sf. Maria della Scala. Acest juvaer de arhitectură «quattrocentesca», căreia arta catalană îi adăugase belșug de podoabe și de turlle, este zguduită, îngropând sub dărâmurile ei, comorile artistice pe cari le găzduia. Din cele două fântâni dela Montorsoli una, aceea a lui Neptun, pare scăpată: ne încumentăm a crede că șesul locului va fi apărat și pe cealaltă; într'o așa de groaznică năpăstuire ar fi cu adevărat un mare noroc, ca două lucrări așa de expresive, așa de bogate și așa de armonioase, să fi îndurat aproape tefere îngrozitoarea zguduitură. Statuia lui Don Juan de Austria, care se ridică în piața Bunei Vestiri, lucrare a lui Andrea Calamech, a fost atinsă, dar nu atât de tare pentru a nu mai putea fi reîntocmită cu oarecare pricepere.

Între noile monumente din Messina, erau însemnate acel așa numit al «Bateriei Siciliene», a lui Buemi, ridicat în amintirea ofițerilor de artilerie care apărară cu îndârjire până la ultima suflare, tunurile lor în nenorocita luptă dela Adua (Abisinia); și clădirile universitare. Acolo unde acuma câteva zile strălucia lumina științei, ferbea cu voiciune viața unei tinerimi atât de voioase și măriminoase, pornită din Sicilia de Răsărit și din Calabria, acum numai e decât o grămadă de ruine într'o tăcere mormântală, pa când rarii «incunaboli» și prețioasele culegeri de codice grecești, cari se păstrau în arhivele Bibliotecii universitare, vor putezi printre sfărâmături și noroi, în jurul leșului bietului d-r Sabbatini, care le păzea cu atâta dragoste și le arăta cu atâta mulțumire acelor ce veneau să le admire!...¹⁾

Dincolo de strămoare, pe cel din urmă țărm Calabrez, pe colnicul pe care se ridică Reggio, arta evului mediu într'adevăr nu avusese nici odată manifestări așa de felurite și bogate ca pe coasta opusă a Siciliei, iar puținul pe care ea îl produsese, cutremurele avuseseră

¹ «Fanfulla della Domenica» XXX, 3.

grija să-l nimicească. Totuși, oricine a trecut prin Reggio își amintește mândra și impunătoarea-i catedrală din 1600 și cele două turnuri aragoneze ale cetății, acum și una și alta vai!! — culcate la pământ! Deasemenea spulberate sunt și rămășițele din vechile terme romane; a rămas în picioare, după câte cetim prin ziarele italiene, numai palatul Muzeului. Dacă în interiorul sălilor, groaznica biciuire a fost tot așa de crutătoare ca și pentru zidurile clădirii, apoi putem privi ca o minune cerească păstrarea micului Laocoonte și a bogatei serii a «terracottelor» localnice, ca și a celorlalte lucruri scumpe adunate în acea mică și totuși așa de sugestivă clădire așezată între palmieri și mare.

Îmi umblă prin gând cuvintele cu cari un arheolog-artist, Vittorio Spinazzola, prășnuia, acum doi ani, deschiderea muzeului reorânduit. Privind coastele Siciliei și munții săi brăzdați de cărări pribege șerpuint printre verdeață și apoi străvechia Messina, a cărei viață a fost unită cu a lui Reggio într'o singură viață iar mai departe Taormina cu teatrul său grec de marmură albă, având drept scenă Marea și Etna, asemenea unui măreț fronton, care se ridică deasupra unui teatru uriaș, el exclamă: «Grecia, întreaga Grecia, de a căror amintiri sunt pline sălile muzeului din Reggio, e aci împrejurul și înaintea lui. Acest canal de un albastru adânc și veșnic legănat de talazuri, este, ca și adâncurile canalelor ale Greciei, străbătut de adieri răcoritoare, cari îl încrețesc și îl însoțesc ca pe un râu curgător. Și vizitatorii cari uitându-se la colecțiile bine păstrate al trecutului, vor putea, privind prin aceste ferestre, să vadă înaintea lor toată acea lume încă svâcnind de antică poezie, se vor simți că trăesc într'o țară greacă, ba chiar în însăși inima civilizației grecești. Acestei lumi, reinviate ca prin minune înaintea ochilor lor răpiți, ei îi vor înțelege rostul și însemnătatea, vor lămuri prin vedenia ei ce răsare din toate colțurile, vedenia lucrurilor care îi aparțin și cari dănuiesc ca icoane vii ale vieții sale trecute; vor pune unele într'alta, ca un tablou în pervazu! lui, îngânând în închipuirea, în inima lor cele două vieți: a lucrurilor cari supraviețuiesc, a Firei deapauri fermecătoare în strălucirea zâmbetelor sale!»

Azi, atâta farmec de frumuseți s'a stins. Marea curge turbure între cele două maluri și «Fata Morgana», dacă mai zâmbește, zâmbetul i se resfrânge numai asupra ruinei și a morții. Jalnică moarte, aceea care innădușe puii sub greutatea cuibului răsturnat, tocmai atunci când cuibul părea mai dulce și mai iubit!

Morții odată îngropați, odată scoși la lumină cei îngropați de vii, și îngrijit de cei lipsiți, — o datorie nu mai puțin sfântă se impune

cârmuirii și poporului italian: aceea de a încerca din răspuțeri să scape dela o extremă peire tot ceea ce se va mai putea scăpa din frumusețile artistice ale celor două orașe distruse. Morții nu mai învie; fără îndoială un nou oraș va răsări încet alături de locul *ubi Messana fuit*. Dar din vechiul oraș el nu va mai putea păstra decât numele și o mână de supravețuitori agățați de țărml unde s'au născut. Vechia Messina, falnica și scumpa Messina, orașul istoriei, al patriotismului, al științei și al artei, nu va reînvia decât în puținele și ciopărțitele moaște, pe care Maica Italia va ști să le smulgă din prăpăstiile pământului și din vârtoarea mării. Ea o va face — suntem siguri — nu din dragostea către antichitate, nu din satisfacerea unei plăceri estetice, ci din curiozitate către cei duși, din datorie către cei rămași.

Când cele două orașe vor reînvia

«Splendidamente sull'è mute vie»

această Italie reînviată și dânsa de curând la slava Capitolului; această Italie tânără, care în cea din urmă lună a anului atât de trist încheiat, știu, în două diferite împrejurări, să dea atât de vrednică dovadă de sine și de credința sa unitară, încât să se arate într'adevăr demnă de sângele vărsat de părinții ei, această Italie, zic, va trebui să reînnapoieze orașenimei reînjghebate, până la cea din urmă frântură, odoarele sfinte cu atâta grije păstrate de ea.

Numai astfel ea va putea zice: «Iată: acestea sunt cele din urmă semne din ceea ce alcătuia mândria și belșugul străbunilor voștri. Soarta le-a împrăștiat, dar de oarece ursita popoarelor latine e de a cădea numai pentru a se înălța mai tari, eu vi le păstrai vouă în această credință: că voi, călăuziți de cugetarea și de pilda măreției strămoșești, să puteți ținti mai bine către o patrie mai mare, mai puternică, mai bogată, și, dacă e cu putință, mai frumoasă!». ¹⁾

BENEDETTO DE LUCA.

¹⁾ «Fanfulla della Domenica», XXX, 2.

FECIOARA ȘI TURTURICA

(CÂNTEC CORSICAN)

*Departe, peste munții mari e valea,
Un ceas o vede soarele pe zi,
Și 'ntunecată stă căsuța 'n vale,
În pragul ei, mohorul răsări.*

*Ferestrele și ușile-s închise,
Un pic de fum nu iese pe hogeac,
Doar la amiaz, când soarele-i să vie,
Fereastra se deschide la iatac.*

*Orfana stă la geam și toarce, toarce,
Și cântă-un cântec de amar pătruns,
Cântarea-i în văzduh se risipește,
Și vai, alt cântec nu-i da un răspuns !...*

*Dar într'o zi, o zi de primăvară,
O turturică s'așeză pe-un ram,
Și 'nduioșată ascultând cântarea :
— Ca tine, eu o jale'n suflet am.*

*Sunt singură, ca tine, o, fecioară!
Un uliū cumplit pe soful meu răpi !...
— Arată-mi uliū, dragă turturică,
Să ți-l dobor, în nouri de va fi !...*

*Dar mie, cine îmi va da vre-odată,
Pe cel plecat, pe scumpul frățior ?...
— Fecioară, spune-mi und' ți-i frățiorul,
Să mă reped până la el în zbor ?...*

NATALIA IOSIF.

A P U S D E S O A R E

de

DELAVRANCEA

Criza sufletească prin care am trecut începe să dispară. Un puternic și sănătos curent naționalist manifestat prin opere literare de valoare începe să înlocuiască discursurile inflăcărâte de naționalism care, la timpul lor erau folositoare. Astăzi, acest curent îl simțim cu toții în inimile noastre, el ne îmbărbătează, el ne face să ne aruncăm privirile în secolii rămași în urmă și din ei să privim cum pe rând se desprind din negura uitărei figurile mari ale neamului, care au întrupat idealul nostru, care ne încălzesc, ne farmecă, ne subjugă în simplitatea și 'n măreția și 'n frumusețea vieții lor de altă dată, curat românești.

D. Delavrancea a dat în lături cenușa și ne-a înfățișat în «Apus de Soare» pe Ștefan-cel-Mare, o figură măreață în istoria neamului. Delavrancea a întrupat un Ștefan viteaz în războaie, drept și credincios în timp de pace, iute la caracter, vărsător de sângele celor ce se împotriveau voinței lui și voiau binele lor, jertfind pe al țării, alături de Ștefan care-și iubește soția, copiii, duios în fața nevinovaților săi copii naturali cărora nu le-a mărturisit nimic, — până în cea din urmă clipă, o durere cumplită pentru tată, ce apăsa greu asupra sufletului Domnitorului Ștefan rănit la pulpa piciorului drept, rană din care i se trage moartea.

Dar înainte de a apune soarele, el vrea să-și vadă pe fiul său Bogdan pe tron, îl investește, îi pune coroana strămoșilor pe cap. Atunci soarele se aplecă tot mai mult către apus, împrăștiind acea dulce melancolie peste întinsele câmpii ale Moldovei, unde zac vitejii lui, pe care Ștefan îi evoacă în accente puternice :

Ștefan. — Oh ! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războeni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlabugi, la Cosmin, la Lențești. Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor și Cănde, și Dobrul și Juga, și Gangur, și Gotcă, și Mihai spătarul, și Ilca Huru Comisul și Dajbog parcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pământ!... *Și pe oasele lor s'a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași!*

Și dânsii dorm acuma în liniștita pace a apusului de soare, care înroșește apele, incununează colinele și munții câteva clipe, apoi pe nesimțite se retrage în alte lumi, lăsând în urmă întuneric, până ce un nou soare va străluci peste sufletul celor dispăruți...

Lângă Ștefan, e soția lui Maria Doamna, munteanca cea frumoasă, blândă, resignată la voința Domnului ei, ertându-i micile lui păcate lumești, iubind cu aceiași dragoste copiii soțului său pe care-l slăvește. Maria Doamna e femeia supusă din dragoste, iar nu din frica Domnului. E mândră ca o Doamnă și iertătoare ca o femeie.

Și ce bine apar Rareș și Oana ; viteazul căpitan Rareș și naiva copilă Oana care-i spune lui Ștefan că ar vrea să-l vadă iar călare pe Voitiș, să se ducă, să se ducă și apoi să vie iarăși îndărăt... Voitiș nu mai era... Ștefan talmăcește *altfel* naivitățile Oanei: «Să încalec pe Voitiș, să mă duc departe, departe... și să vin iar îndărăt.»

Sânt atâtea frumuseți în poemul lui Delavrancea în cât nu cel care va asista numai o singură dată la această reprezentație, va putea să-i prindă toate frumusețile, va putea să se pătrundă de acest vis atât de frumos și de nobil al neamului pe care fantazia bogată, dialogul întretăiat, vorbirea ușoară, cadențată, pătrunzătoare în inimi, a putut să-l redea maestrul Delavrancea. Îmi amintesc că atunci când citeam pe Delavrancea, mă întrebam adesea de ce nu lucrează și pentru teatru. Acolo, l'am putea vedea pe Delavrancea în toată intensitatea puterii talentului său care robește inimile. Și l'am văzut, puternic, viguros, fermecând o sală arhiplină, aplaudându-l, chemându-l cu furie nepotolită de a-l revedea mereu acolo, pe scenă, în mijlocul ei, în apropierea mulțimei ce-l sorbea în privirile-i lacome și niciodată n'a apărut mai modest sărbătoritul, decât în clipele acelea de înaltă recunoștință a publicului. Delavrancea voia parcă să spuie: «El e, Ștefan, priviți-l, lui mulțumiți-i, eu, am șters cu ale mele puteri colbul de pe cronici învechite... Vă știu cât vă iubiți Patria și câtă admirație aveți pentru lucefieri ei, dar, ați dormit un somn greu, greu de tot... Acuma vi se deslășesc pleoapele... Vă iubesc căci vă știu buni și gata să vă recunoașteți greșiți...»

* * *

Dar în «Apus de soare» mai e și Ulea, Drăgan, Stavăr, conspiratorii în contra voinței Domnului, acești boeri care vor să puie în locul lui Ștefan pe scaunul Moldovci nu pe cel însemnat în războaie, pe Bogdan care și el a fost o figură marcantă în Istoria Moldovei, ci pe celălalt, cerut de «obiceiuri», pe Ștefăniță, cel ce nu se afirmase încă, cel pe care Ștefan îl prețuise îndeajuns ca să nu-i încredințeze greaua mantie Domnească. Vor voi acești trei să se împotrivescă voinței Domnului, vor dori ei să ocupe funcțiuni înalte, ca voința lor să fie lege; ci nu vor izbuti. Capul lui Ulea se va despărți de trupu-i prin tăișul săbiei Domnului... E o greșală aceasta din partea autorului, e o «profanare» a lui Ștefan? N'o cred... Ce înseamnă oare capul unui nemernic și întru cânta scădea oare gloria lui Ștefan atunci când el a voit să facă ultimul act pentru binele Moldovei... Ștefan trebuia să deie poruncă să fie omorât... și pe urmă să i se aducă capul pe tîpsie... Nu, capul unui mișel trebuie să stea departe de trupul lui, nu merită cîntea de a sta înaintea Domnului.

Aproape întotdeauna când apare la noi un scriitor de valoare se produce o reacțiune în contra lui. Criticii nu sunt mulțumiți, ci urmăresc cu siguranță partea slabă a producției ce-o au supt ochii lor. Frumusețile, partea nobilă, înălțătoare, aproape nu există; ea se află însă cu priso-

sintă în producții străine, asupra cărora critica s'a pronunțat în mod favorabil, și plac, oricât de slabe ar fi ele, plac, pentru că am moștenit răul obiceiului de a fi admiratori necondiționați a tot ce e străin și atunci când din mijlocul nostru se înalță un Delavrancea, care ne face să trăim pe pământul patriei noastre și încă pe cel mai curat pământ românesc, atunci, ei nu se simt în mediul lor priincios. Dar nu trebuie să uităm, că nouă trebuie să ne placă mai mult a fi în legătură cu oamenii noștri, cu acei care au încheșat mai cu tărie aspirațiile neamului nostru, căci numai clipele de îmbărbătare ale trecutului ne vor putea da curaj la luptă în viitor... Moldova nu e a mea, nici a voastră, ci a urmașilor urmașilor voștri o spune Ștefan. Acum câțiva ani într'un discurs pe care numai cel ce l'a auzit pe Delavrancea își poate închipui efectul ce l'a produs, a spus, că «țara de astăzi nu e a noastră, a bătrânilor, e a voastră, a tinerilor care veniți după noi». Și noi, tinerii de astăzi să nu ne însuflețim în fața lui Delavrancea pe care-l simțim tânăr în mijlocul nostru, să căutăm, după ce atâta timp înaintașii noștri au urmat o cale greșită, să innăbușim această nobilă simțire ce-o purtăm în noi, această reacțiune ce s'a vădit în spiritul societății noastre, să căutăm din nou a împrăști scepticismul în societatea noastră — o, rea buruiănă! — să distrugem cea mai frumoasă floare ce ne-a dăruit Delavrancea din dragostea lui cea mare ce-o are pentru noi?

Nu legile politicianilor vor salva țara aceasta din mâinile străinismului, nu grija ce și-o poartă din interesul lor pentru Țară. Vor fi întâiu scriitorii care vor ști să întrupeze idealul nostru și apoi vor veni dela sine toate celelalte. Un străin a judecat cu asprime «Apusul de soare», aceiași străini au dat publicului lor caricatura (de altfel nereușită) a lui Delavrancea, ei au căutat tehnica, pe ei i-a entusiasmă o lucrare nu neg, de valoare — *Manasse* — dar ei n'au simțit aceia ce pe nci ne-a fermecat.

Va rămâne ca un simbol lucrarea lui Delavrancea pentru timpurile viitoare, va fi un îndemn pentru toți scriitorii de a face mai bine și va fi o taină pentru toți cum cel mai *muntean* scriitor și-a ales ca erou al său pe *Ștefan al Moldovei*, după cum s'a arătat lucrul acesta de alții, «ca o unire definitivă a sufletelor noastre».

* * *

Peste turnurile glorioase ale cetății Sucevei; pe care le-a evocat T. Robeanu — soarele își revarsă luminile roșii ale apusului făcându-le să strălucească, iar roșeața lui [melancolică îmbrătoșază apele Siretiului, mângâie văile presărate de voinici, îi adoarme în visare liniștită, apoi soarele «apune» aruncându-și încă odată ochiul său ostenit asupra «*Moldovei!*».

SONET

*Frumoasa, ca un vis de primăvară,
Cu ochi albaștri ca seninul mării,
Stă tristă, gânditoare 'n faptul sării,
Perdută în visare, o fecioara.*

*O întrupare ideala pare,
Din spuma alb'a mării răsărită....
Câmpia 'n taina serii-i adormită.
Un cânt ușor s'aude pe cărare :*

*Sburdalnicul zefir șoptește 'n taina,
Prin frunze-un cântec dulce de iubire.
I-atâta de frumcs în alba-i haina !*

*Cu părul blond, cu farmec în privire,
S'apropie ștregarul pe cărare
Ușor, încet... și fur'o sărutare !*

I. DINU.

REVISTA GENERALĂ

Pentru «Luceafărul» anarho-socialist

De când a încăput pe mâinile noduroase ale anarho-socialistului și anal-fabetului O. C. T. sau A. B. C. (Tăslăuanu), revista din Sibiiu s-a coborît la un nivel intelectual și moral vrednic de compătimit. În n-rul său din urmă, A. B. C., care iscălește «T. Codru» și se poartă ca'n codru, numește «Convorbirile literare» «revista *boierilor* din țară, redactată de un fecior de țăran» în sensul «demagogiei albastre (!)», iar «Sămănătorul» e calomniat că «va trăi, căci *hambarele boierești* au nevoie de astfel de sămănători de idei...»

Stilul e omul și omul care poate scrie astfel e detestabil ca și stilul său. De aceea nici nu vom stă de vorbă cu analfabetul din Codru, ci dăm pentru cititorii «Luceafărului», expuși loviturilor de măciucă ale redactorului său—care este și secretar al «Asociațiunii *Culturale*» din Sibiiu, precum un viteaz de codru ar fi și prefect de poliție! — următoarele lămuriri scurte și îndesate:

«Sămănătorul», n'a trăit nici odată din ajutoare, fie «boierești», fie de alt soi, ci *numai* din jertfele redactorilor și din sprijinul cetitorilor săi credincioși.

Din potrivă, redactori ai «Sămănătorului» primeau odinioară rugătoare scrisori — nearuncate la coș — din partea redactorului de atunci și de acum al «Luceafărului», cu milogiri pentru intervenții și subvenții pe care le-au și avut după bunele vorbe și stăruinți ale noastre.

Acesta e adevărul și autorul impertinent din Codru va trebui să-l înghită, de voe, de nevoe, după ce ne-a provocat să-l mărturisim fără voia noastră !

*

«*Antialcoolul*» publicație lunară, sub direcția domnului dr. M. Minovici, urmează și în al său număr pe luna Ianuar 1909 lupta împotriva marelui abuz de băuturi spirtoase. Revista cuprinde articole semnate : N. Horodniceanu : Un obicei rău.—Dr. I. Felix : Alcool și alcoolism.—Gh. & Em : Cronică.

*

Vrednic de luare aminte este articolul părintelui Dobre Ghinescu din No. 12 al revistei bisericești : «*Păstorul ortodox*», despre : «Cauzele îndepărtării poporului de biserică și mijloacele de îndreptare».

Desrobire și libertate.

Kunstart. (Ianuar 1909). Befreiung und Freiheit ; de Karl Spitteler. — Oamenii, în desfășurarea lor sufletească de la tinerețe la bărbăție, literaturile mari, în clipele frământate ale unor schimbări din temelie cea mai adâncă, dau pe față nu arareori un dispreț nemărginit, o învierșunare furioasă chiar, împotriva rânduelii vechi, a pedicilor de tot felul, care zădărnicesc dorința lor de mișcare slobodă, la voia întâmplării sau a pornirii trecătoare.

Aceste vremuri de sburdălnicie, nevinovată ori primejdioasă, nu pot să dăinuiască lung : puhoiul năprasnic al avântului, deslănțuit fără cruțare asupra vechilor credințe, tradițiuni și pilde, se potolește pe încetul, seacă de istov, sau scăzând la dreapta măsură a celor omenești, urmează de a curge într'o albie firească...

Numai când legea își recapătă vechea trecere, când izgonita cuminenție se întoarce la tronul usurpat, ajung iarăș cu puțință înfăptuiri alese, opere vecinice de artă, așezăminte binefăcătoare. În haosul prefacerii, în mijlocul văpăilor de foc și al vârtejului de cenușe, în *apocalipsul vijelios al urei sălbatice*. — *mintea nu poate urzi nimica de ispravă*, căci roadele muncii sbuciumate și fără socoteală, seamănă cu florile schimbăcioase de spună, care albesc pe creasta valurilor mării.

Muntenegrul față de Austria.

Oamenii politici ai împărăției vecine s'au bucurat pe sub ascuns de vrajba furioasă, care desbina pe Sârbi de Muntenegreni, mai ales dela venirea dinastiei Karagheorghevici pe tronul pândit cu atâta lăcomie și stăruință de către șireții cărmuitori dela Cetinje, cari năzuiseră o vreme să întemeieze sub atotputernicia coroanei lor și cu sprijinul Țarului din Petersburg, un singur și mare stat între Dunăre și Adriatica.

De amândouă părțile, învinovățiri și amenințări, dușmănie crescândă și planuri ucigașe, date curând pe față. Regele Petru al Serbiei fu lesne dovedit

în ochii întregii lumi, de urzitor al unei conjurații împotriva dinastiei Muntenegrene și furia celor de la Cetinje nu mai cunosc margini. Ca niciodată era timpul pentru politica împărăției austriace să folosească repede starea de lucruri pentru a câștiga Muntenegru de partea sa, împiedicând apropierea lui de Italia și nutriend pe lângă toate acestea ura veche dintre el și Serbia. Cabinetul de la Viena pierdu însă binevenitul prilej, lăsă pe Muntenegreni în plata sortii, nu-i sprijini să capete nici linia ferată, iar ca urmare, când alipirea Bosniei și Herțegovinei la Impărăția Habsburgilor se împlini ca o lovitură de trăsnet, curțile domnitoare din Belgrad și Cetinje se găsiră înfrățite în fața uneia și aceleiași primejdii naționale.

Din multe părți Austria primește indemnuri să-și îndrepte greșala căutând să recâștige dragostea Muntenegrului mai cu seamă prin concesiuni economice. (*Oesterreichische Rundschau* Ianuar 1909. Die Stimmung in Montenegro, de Iv. Tvrtkovic).

Cari au fost locuitorii de băștină ai Siciliei?

În *Revue Scientifique*, 13 Februar 1909, se tipărește o dare de seamă scurtă cu privire la cercetările cunoscutului învățat Zaborowsky asupra neamului de oameni, cari au viețuit în Sicilia dintru început.

Săpăturile au dat la iveală trei feluri de țeste, una făcând parte din tipul iberic; alta mult asemănătoare cu forma de la Cro-Magron; cea din urmă îngustă și prelungă, aidoma cu craniul vechilor Egipteni. Un adaos îmbelșugat de sânge fenician primiră băștinașii Siciliei pe vremea când s'a răspândit și asupra Mediteranei de apus întrebuintarea uneltelor de aramă. Peste norodul astfel amestecat veniră Grecii, mai târziu ceva Romanii, în cele din urmă Bizantinii, — apoi în toiul veacului de mijloc s'au perindat făr'de răgaz Berberii, Sarasinii, Jidovii, Francezii, Spaniolii.

În ce privește obârșia, locuitorii de astăzi ai Siciliei sunt cea mai printră adunătură omenască din câte se pot închipui; ostrovul acesta în trei colțuri, vestitul grănar al vechei Rome a fost și e o adevărată «Galileia neamurilor». Lipsa unității de suflet și viață politică se destăinuie chiar în timpurile de acum, înapoierea domnește ca o păragină în ținuturile unde au înflorit pe veacuri cetățile grecești, apucăturile sălbatice ale tâlhăriei țin piept luminilor de imblânzire și numai cu greu civilizația cucerește iarăș pentru sine acest colț înstrăinat.

E R A T Ă

În articolul domnului Slavici: «Biserica noastră» publicat în numărul precedent al «Sămănătorului» se vor face următoarele îndreptări, citindu-se la pagina 123 pasagiul 4 rândul 2 «Ormuzd» pentru «Armund»; în pasagiul cel din urmă rândul 1. «preoții» în loc de: «proștii», apoi la pag. 125 pasagiul 4 rândul 1: «la 1859» în loc de «la 1889».